

INTELEKTUALNI KAPITAL U FUNKCIJI RAZVOJA NACIONALNOG GOSPODARSTVA

prof. dr. sc. Dragomir SUNDAĆ – dr. sc. Mirjana BABIĆ

prof. dr. sc. Dragomir SUNDAĆ,
redoviti profesor, znanstveni savjetnik,
Ekonomski fakultet u Rijeci, Sveučilište
u Rijeci
sundac@efri.hr

dr. sc. Mirjana BABIĆ,
specijalistica strateškog razvoja,
KD Autotrolej d. o. o. Rijeka
mirjana.babic@ri.t-com.hr

Sažetak

Temeljna svrha ovog rada jest definirati pojam „intelektualni kapital nacionalne ekonomije”, utvrditi koji su ključni čimbenici intelektualnog kapitala nacionalne ekonomije i što oni obuhvaćaju, istražiti značenje intelektualnog kapitala u suvremenom društvu, zatim odrediti ulogu prostornog planiranja (kao dijela nacionalnoga intelektualnog kapitala) u dugoročno održivom regionalnom i nacionalnom razvoju, istaknuti koji je krajnji cilj upravljanja intelektualnim kapitalom nacionalnog gospodarstva, navesti koje su nužne pretpostavke za uspješno upravljanje intelektualnim kapitalom nacionalne ekonomije te na što treba obratiti posebnu pozornost kod upravljanja intelektualnim kapitalom nacionalnog gospodarstva. Da bi se dokazale tvrdnje i ostvarila svrha istraživanja, provedeno je istraživanje za stolom pri čemu je korišteno više znanstvenih metoda, od kojih se izdvajaju induktivna i deduktivna metoda, metoda analize i sinteze te metoda apstrakcije i konkretizacije. Rezultati provedenog istraživanja potvrđuju da je intelektualni kapital ključni čimbenik suvremenoga gospodarskog razvoja uz uvjet da se njime znalački upravlja. Dobivene spoznaje trebale bi poslužiti kao putokaz u upravljanju intelektualnim kapitalom hrvatskog gospodarstva kako bi se potaknuo njegov razvoj s krajnjim ciljem povećanja kvalitete života i blagostanja hrvatskih građana.

Ključne riječi: intelektualni kapital, održivi razvoj, nacionalno gospodarstvo, prostorno planiranje

I. UVOD

Kako povećati gospodarski razvoj, problem je koji zakuplja pažnju vodstva svih država svijeta, onih nerazvijenih i država u razvoju te onih najrazvijenijih. Tražeći rješenje tog problema, sve više država uviđa da je intelektualni kapital ključni čimbenik gospodarskog razvoja u suvremenim uvjetima. No, Hrvatska još uvijek nije u dovoljnoj mjeri shvatila vrijednost intelektualnog kapitala za razvoj nacionalnog gospodarstva pa mu ne pridaje potrebno značenje, a posljedica toga je ekonomsko i društveno zaostajanje. Jedan od vrlo važnih čimbenika nacionalnoga intelektualnog kapitala je i prostorno planiranje kojem je nužno posvetiti veću pozornost radi dugoročno održivog razvoja. Tim više što je prostorno planiranje instrument svake političke vlasti koja preko njega utječe na prostor i često ga devastira (Črnjar, 2014.).

U kontekstu navedene problematike, u ovom radu definirat će se što je intelektualni kapital nacionalne ekonomije, utvrditi koji su ključni čimbenici intelektualnog kapitala nacionalne ekonomije i što oni obuhvaćaju, istražiti će se značenje intelektualnog kapitala u suvremenom društvu, koja je uloga prostornog planiranja (kao dijela nacionalnoga intelektualnog kapitala) u dugoročno održivom regionalnom i nacionalnom razvoju, koji je krajnji cilj upravljanja intelektualnim kapitalom nacionalnog gospodarstva, koje su nužne pretpostavke za uspješno upravljanje intelektualnim kapitalom nacionalne ekonomije te na što treba obratiti posebnu pozornost kod upravljanja intelektualnim kapitalom nacionalnog gospodarstva.

Rezultati istraživanja trebali bi poslužiti kreatorima ekonomske politike radi fokusiranja Hrvatske na upravljanje intelektualnim kapitalom u funkciji dugoročno održivoga regionalnog i nacionalnog razvoja te povećanja kvalitete života i blagostanja građana.

Prostorno planiranje kao čimbenik razvoja u županijama

Pri istraživanju i formuliranju rezultata istraživanja korištene su slijedeće metode: induktivna i deduktivna metoda, metoda analize i sinteze, metoda apstrakcije i konkretizacije te metoda kompilacije.

2. INTELEKTUALNI KAPITAL I NJEGOVO ZNAČENJE U SUVREMENOM DRUŠTVU

Intelektualni kapital danas je jedan od najznačajnijih društvenih podsustava koji po svom opsegu i utjecaju stječe sve veće značenje u razvoju modernog društva. Ono što su za industrijsko razdoblje bili financijski kapital i manualni rad, za novu je ekonomiju 21. stoljeća intelektualni kapital (Sundać, Pulić, 2001.).

Pod pojmom nacionalni intelektualni kapital podrazumijeva se neopipljiva imovina koju čine četiri ključna područja, a to su (Edvinsson, 2003., 261.): ljudski kapital, korisnički kapital, procesni kapital, te kapital obnavljanja i razvoja.

Humani ili ljudski kapital (*Human Capital*) predstavlja obrazovano, kreativno i motivirano radno stanovništvo koje svoje znanje, sposobnosti, socijalne kompetencije, vještine i iskustvo uspješno primjenjuje u gospodarstvenoj praksi, stvarajući vrijednosti za tvrtke, nacionalno gospodarstvo i društvo u cjelini. Oni predstavljaju ključni resurs ovog stoljeća.

Da je u suvremenim uvjetima poslovanja znanje najznačajniji čimbenik društveno-ekonomskog razvoja, dokazuje činjenica da države i sa siromašnijim prirodnim bogatstvom, a uz visoku razinu obrazovanja stanovništva (vrlo je važan postotak stručnjaka i znanstvenika), postižu viši društveni proizvod po glavi stanovnika. Stoga je obrazovna razina stanovništva najčešće i opći pokazatelj razine gospodarskog razvoja jer je samo obrazovan čovjek u stanju dobro obavljati svoj posao. S tim u vezi UNESCO smatra da je

obrazovanje „najveća i najkorisnija industrija svijeta” (Polić, 1974., 13.).

S obzirom na to da su ljudi oni koji imaju znanje, smatraju se investicijom koja optimalnim korištenjem ostalih resursa treba stvoriti novu vrijednost. Naime, u novoj, na znanju baziranoj ekonomiji, ulaganja u humani kapital predstavljaju investiciju od koje se očekuje viši povrat nego od fizičkog i financijskog kapitala. Stoga se smanjenje izdvajanja za zaposlene dugoročno ne isplati. No, nisu dovoljni samo znanje i sposobnosti. Intelektualni kapital, a time i razvoj uspješnog gospodarstva, temelji se i na kreativnosti, inicijativi i motiviranosti zaposlenika.

Glede **korisničkog kapitala**, za dugoročno održivi razvoj nacionalnog gospodarstva iznimno su važni čimbenici: povećanje intelektualnog vlasništva, jačanje odnosa u lancu stvaranja vrijednosti, trajno unaprjeđenje suradnje između znanstvenih i obrazovnih institucija i gospodarstva, neprekidno istraživanje međunarodnog tržišta kako bi se što uspješnije zadovoljile potrebe, želje i očekivanja globalnih potrošača, te unaprjeđenje međunarodnog marketinga radi povećanja izvoza i privlačenja stranih investitora.

Održivi razvoj nacionalnog gospodarstva zahtijeva povećanje učinkovitosti **procesnog kapitala**. Pritom su naročito važni kvalitetno poslovno i političko vodstvo s vizijom gospodarstva temeljenog na znanju, a u skladu s tim i gospodarska strategija, politika i planovi (iznimno su važni **prostorni planovi**), te zakonodavstvo koje ih podupire.

Nadalje, vrijednost procesnog kapitala povećava visoka razina kolektivnog znanja, kvalitetan obrazovni sustav, uključenost u međunarodne ekspertne mreže, visoka razina gospodarske kulture i etike, imidž, razvijena informacijska tehnologija te visoka razina zaposlenosti stanovništva.

Dugoročno održivi razvoj nacionalnog gospodarstva nije moguć bez djelotvorne upotrebe **kapitala obnavljanja i razvoja**. On se povećava ulaganjem u znanost i obrazovanje te istraživanje i razvoj, inovativnim proizvodima i uslugama koji odgovaraju zahtjevima tržišta, razvojem poduzetništva te povećanjem intelektualnog vlasništva (zaštićeni tržišni znakovi, patenti, licence).

Dakle, intelektualni kapital nacionalnog gospodarstva lociran je primarno na četiri mjesta: u ljudima, odnosima, sustavima i procesima. No, intelektualni kapital ne sastoji se od odijeljenih sektora ljudskog, korisničkog i procesnog kapitala te kapitala obnavljanja i razvoja, već od njihove međusobne spone.

U suvremenoj ekonomiji čimbenici razvoja pomiču od materijalnih k nematerijalnim, točnije rečeno intelektualnom kapitalu. Neopipljive vrijednosti (intelektualni kapital) sve su važnije za produktivnost i konkurentnost poduzeća, te za produktivnost i konkurentnost nacionalnih ekonomija (Sundać, Pulić, 2001., 50.). Naime, države koje najviše ulažu u znanje i najbolje upravljaju intelektualnim kapitalom, imaju najkonkurentnija gospodarstva (tablica I).

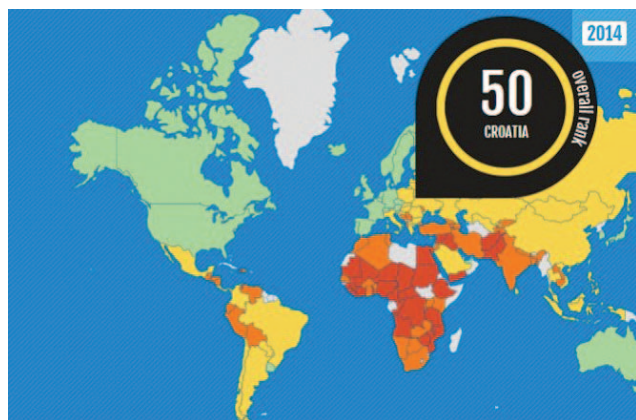
Države s najvišim indeksom globalne konkurentnosti pri vrhu su po ulaganju u ljudski kapital, istraživanje i razvoj, udjelu visokoobrazovanih u ukupnoj populaciji, po kvaliteti obrazovanja, inovativnosti, kvaliteti institucija te učinkovitosti vlade (WEF, 2014/2015). S tim u vezi može se zaključiti da razvijenost i napredak pojedine države ovisi o tome koliko joj je razvijeno gospodarstvo temeljeno na znanju jer ono pruža najbolje mogućnosti za suočavanje s novim globalnim okruženjem. Sukladno tomu, može se reći da je danas znanje, tj. intelektualni kapital, temeljna pokretačka snaga razvoja svakog društva, čiji je osnovni smisao povećanje blagostanja njezinih građana.

Tablica 1. **Najkonkurentnije države svijeta prema Indeksu globalne konkurentnosti**

Rang	Država
1.	Švicarska
2.	Singapur
3.	Sjedinjene Američke Države
4.	Finska
5.	Njemačka
6.	Japan
7.	Hong Kong
8.	Nizozemska
9.	Ujedinjeno Kraljevstvo
10.	Švedska
11.	Norveška
12.	Ujedinjeni Arapski Emirati
13.	Danska
14.	Tajvan
15.	Kanada
16.	Katar
17.	Novi Zeland
18.	Belgija
19.	Luksemburg
20.	Malezija

Izvor: World Economic Forum: The Global Competitiveness Report 2014. – 2015., http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-15.pdf, (2. 2. 2015.)

Slika 1. **Države prema indeksu blagostanja**

Izvor: Legatum Institute: Prosperity Index, <http://www.prosperity.com/#/>, (2. 2. 2015.)

Prostorno planiranje kao čimbenik razvoja u županijama

Naime, istraživanja dokazuju da države koje najviše ulažu u znanje imaju i visoki indeks blagostanja (slika 1).

Na slici su zelenom bojom označene države s najvišim indeksom blagostanja. Norveška je već šestu godinu zaredom najuspješnija država na svijetu prema indeksu blagostanja dok je Hrvatska na 50. mjestu. Norvešku po uspješnosti slijede Švicarska, Novi Zeland, Danska, Kanada, a u prvih deset su još Švedska, Australija, Finska, Nizozemska i SAD.

3. ULOGA PROSTORNOG PLANIRANJA (KAO DIJELA NACIONALNOGA INTELKTUALNOG KAPITALA) U DUGOROČNO ODRŽIVOM REGIONALNOM I NACIONALNOM RAZVOJU

Kao što je ranije istaknuto, prostorni planovi vrlo su važan segment nacionalnoga intelektualnog kapitala (procesni kapital) koji ima jednu od ključnih uloga u dugoročno održivom razvoju. Naime, sve brže društvene, ekonomske i kulturne promjene na globalnoj, nacionalnoj i regionalnoj razini osobito se očituju na prostoru. Gradnjom prometnica, širenjem naselja i smanjenjem šumskih površina povećava se površina izgrađenog i uređenog prostora na štetu prirodnog, što je prijetnja održivom razvoju. S obzirom na to da je zemljište temeljni ograničeni prirodni resurs osiguranja održivog razvoja, sve je značajnija potreba za programima korištenja zemljišta i regulacijom odnosa u prostoru koji predstavljaju odgovor na brzo povećanje populacije, industrijalizacije i urbanizacije.

Prostorni planovi rezultat su prostornog planiranja koje daje optimalan raspored ljudi, dobara i djelatnosti na nekom teritoriju radi njegove optimalne upotrebe i očuvanja (Marinović-Uzelac, 2001.). Osnovni je cilj dobrog prostornog planiranja osiguranje održivog razvoja koji mora povezivati gospodarski udjel

vezan uz povrat uloga i socijalni udjel vezan za materijalne, duhovne i kulturne potrebe ljudi. Ubrzani razvoj u 20. stoljeću stvorio je brojne razloge za pojavu, primjenu i institucionaliziranje prostornog planiranja, kao što je širenje urbanizacije prostora, gradnja velikih prometnih građevina, izgradnja velikih infrastrukturnih sustava, industrijalizacija prostora, turizam, poljoprivreda, pokret zaštite prirode te sazrijevanje ekološke svijesti o očuvanju ukupnog prostora.

Učinkovito upravljanje prostorom jedan je od ključnih čimbenika konkurentnosti države, regije i grada. Naime, pravilnim upravljanjem prostorom stvaraju se uvjeti za provedbu razvojnih projekata, privlačenje poduzetnika i investitora, a time i povećanje kvalitete života (nova radna mjesta, bolji standard, kvalitetnija ponuda, razvijenija infrastruktura, zdraviji i ljepši okoliš), povećanje potražnje, privlačenje posjetitelja kao i mlađih i obrazovanijih stanovnika koji je temeljni razvojni resurs suvremene ekonomije. Dakle, pretpostavka održivog razvoja na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini je prostorna strategija koja se ostvaruje prostornim i urbanističkim planovima (Mastelić Ivić, 2007.), a oni su pak vrlo važan čimbenik nacionalnoga intelektualnog kapitala.

4. UPRAVLJANJE INTELEKTUALNIM KAPITALOM U FUNKCIJI DUGOROČNO ODRŽIVOG RAZVOJA NACIONALNOG GOSPODARSTVA

Intelektualni kapital povećava vrijednost i materijalnu korist svakog društva i poslovnog sustava, samo ako se on znalački kreira i njime djelotvorno upravlja. Upravljanje intelektualnim kapitalom odnosi se na djelotvorno upravljanje nematerijalnim vrijednostima, odnosno čimbenicima unutar ukupnog gospodarstva koji unaprjeđuju intelektualnu imovinu radi optimalnog korištenja potencijala, izgradnje učinkovitijeg gospodarstva, što

rezultira rastom konkurentnosti na globalnom tržištu, unaprjeđenjem imidža nacionalnog gospodarstva te dugoročno održivim razvojem. Krajnji je rezultat porast društvenog blagostanja i ugleda države. Prema tome, može se reći da se znalačkim upravljanjem nacionalnim intelektualnim kapitalom postižu društveni, politički, ekonomski i marketinški ciljevi (Babić, 2012., 346-347.).

Kako bi Europska unija povećala blagostanje svojih građana, Europsko vijeće usvojilo je 2010. godine dokument Strategija Europa 2020. Glavni ciljevi Strategije su (Europska komisija, 2010.):

- povećanje zaposlenosti,
- povećanje stope ulaganja BDP-a u istraživanje i razvoj,
- smanjenje stakleničkih plinova, povećanje udjela obnovljivih izvora energije te povećanje energetske učinkovitosti,
- povećanje razine obrazovanja stanovništva, te
- smanjenje stope siromaštva.

Sukladno glavnim ciljevima, Strategija predlaže tri prioriteta koji se međusobno nadopunjuju, a to su:

- *pametna rast*: razvijanjem ekonomije utemeljene na znanju i inovaciji (3 % BDP-a EU treba investirati u istraživanje i razvoj), povećanje rezultata obrazovnog sustava (postotak osoba koje rano napuste školovanje treba biti ispod 10 %, a najmanje 40 % mlađeg naraštaja trebalo bi završiti tercijarni stupanj obrazovanja), širenje brzog interneta te korištenje prednosti jedinstvenoga digitalnog tržišta;
- *održiva rast*: zaštita okoliša (dekarbonizacija ekonomije, učinkovitije iskorištavanje resursa, korištenje obnovljivih izvora energije), modernizacija transporta, povećanje energetske učinkovitosti te po-

većanje konkurentnosti unaprjeđenjem poslovnog okruženja i razvojem snažne i održive globalno konkurentne industrijske osnove (industrija temeljena na znanju);

- *uključiv rast*: njegovanje ekonomije s visokom stopom zaposlenosti (75 % populacije u dobi između 20 i 64 godina trebalo bi biti zaposleno), olakšavanje mobilnosti radne snage i razvoj vještina tijekom cijelog života te borba protiv siromaštva (društveno i teritorijalno povezivanje kako bi svi imali prednosti rasta i novih radnih mjesta, omogućavanje dostojanstvenog života ljudima koji pate od siromaštva i socijalne isključenosti).

Kako bi ostvarile postavljene ciljeve i prioritete, nužno je da države članice Europske unije upravljaju intelektualnim kapitalom, a da bi uspješno upravljale nacionalnim intelektualnim kapitalom političke i gospodarske elite država trebaju:

- prihvatiti činjenicu da je za uspješnost poslovanja presudniji intelektualni kapital nego raspoloživi fizički kapital,
- imati koncepciju intelektualnog kapitala čvrsto ukorijenjenu u viziji,
- shvatiti ulogu i važnost ljudskog kapitala u postizanju konkurentnih prednosti,
- odrediti ključne sposobnosti nacionalnog gospodarstva unutar svjetskoga ekonomskog okruženja koje treba dalje razvijati radi postizanja strateških ciljeva,
- neprekidno razvijati obrazovni, znanstveni i istraživački sustav,
- razvijati kulturu poticanja stvaranja dodane vrijednosti kako bi se postigli strateški ciljevi, te
- trajno mjeriti i pratiti kretanje intelektualnog kapitala na mikro i makro razini.

Kod upravljanja nacionalnim intelektualnim kapitalom poseban naglasak treba biti na podizanju razine i kvalitete obrazovanja te kreativnosti i motivacije (prvenstveno radnika i poslovnog vodstva), neprekidnom unaprjeđenju suradnje između znanstveno-obrazovnih institucija i gospodarstva, unaprjeđenju međunarodnog marketinga, povećanju ulaganja i podizanju razine kvalitete znanstveno-obrazovnog sustava i informacijske tehnologije, poticanju inovacija, podizanju razine društvene odgovornosti i etike, te razvoju poduzetništva.

Intelektualni je kapital beskoristan ako se ne kreće, a kretanje treba početi od ljudi jer su oni ti koji imaju znanje, kreiraju proizvode, sustave, procese i odnose. Međusobno djelovanje sastavnica intelektualnog kapitala čini proces stvaranja vrijednosti, a ta interakcija je dinamična i trajna. Što je interakcija među sastavnicama intelektualnog kapitala veća, stvara se veća dodana vrijednost (Pulić, Kolaković, 1999., 222.) i konkurentna prednost nacionalnog gospodarstva.

5. ZAKLJUČAK

Intelektualni kapital danas je jedan od najznačajnijih društvenih podsustava koji po svom opsegu i utjecaju stječe sve veće značenje u razvoju modernog društva. Ono što su za industrijsko razdoblje bili financijski kapital i manualni rad, za novu je ekonomiju 21. stoljeća intelektualni kapital (Sundać, Pulić, 2001.).

Pod pojmom nacionalni intelektualni kapital podrazumijeva se neopipljiva imovina koju čine četiri ključna područja, a to su (Edvinsson, 2003., 261.): ljudski kapital, korisnički kapital, procesni kapital, te kapital obnavljanja i razvoja. No, intelektualni kapital ne sastoji se od odijeljenih sektora intelektualnog kapitala, već od njihove međusobne spona.

Intelektualni kapital sve je važniji za produktivnost i konkurentnost poduzeća, te za produktivnost i kon-

kurentnost nacionalnih ekonomija (Sundać, Pulić, 2001., 50.). Naime, države koje najviše ulažu u znanje i najbolje upravljaju intelektualnim kapitalom, imaju najkonkurentnija gospodarstva. Države s najvišim indeksom globalne konkurentnosti pri vrhu su po ulaganju u ljudski kapital i istraživanje i razvoj, udjelu visokoobrazovanih u ukupnoj populaciji, po kvaliteti obrazovanja, inovativnosti, kvaliteti institucija te učinkovitosti vlade (WEF, 2014/2015.). Nadalje, istraživanja dokazuju da države koje najviše ulažu u znanje imaju i visoki indeks blagostanja.

Važan segment intelektualnog kapitala, bitan za dugoročno održivi razvoj nacionalnog gospodarstva, su i prostorni planovi. Učinkovito upravljanje prostorom jedan je od ključnih čimbenika konkurentnosti države, regije i grada. Naime, pravilnim upravljanjem prostorom stvaraju se uvjeti za ostvarenje razvojnih projekata, privlačenje poduzetnika i investitora, a time i povećanje kvalitete života, povećanje potražnje, privlačenje posjetitelja kao i mlađih i obrazovanih stanovnika, koji je temeljni razvojni resurs suvremene ekonomije.

Kako bi Europska unija povećala blagostanje svojih građana, Europsko vijeće usvojilo je 2010. godine dokument Strategija Europa 2020. čiji su glavni ciljevi: povećanje zaposlenosti, povećanje stope ulaganja BDP-a u istraživanje i razvoj, smanjenje stakleničkih plinova, povećanje udjela obnovljivih izvora energije te povećanje energetske učinkovitosti, povećanje razine obrazovanja stanovništva te smanjenje stope siromaštva. Sukladno glavnim ciljevima, Strategija predlaže tri prioriteta koji se međusobno nadopunjuju, a to su: pametan rast, održiv rast i uključiv rast. Kako bi ostvarile postavljene ciljeve i prioritete, nužno je da države članice Europske unije znalački upravljaju intelektualnim kapitalom. Pretpostavka za to su: prihvaćanje činjenice da je za uspješnost poslovanja najpresudniji intelektualni kapital, koncepcija intelektualnog

kapitala ukorijenjena u viziji, shvaćanje uloge i važnost ljudskog kapitala u postizanju konkurentnih prednosti, određivanje ključnih sposobnosti nacionalnog gospodarstva i njihovo razvijanje radi postizanja strateških ciljeva, trajno razvijanje obrazovnih, znanstvenoistraživačkih sustava, razvoj kulture poticanja stvaranja dodane vrijednosti te neprekidno mjerenje i praćenje kretanja intelektualnog kapitala.

Kod upravljanja nacionalnim intelektualnim kapitalom poseban naglasak treba biti na podizanju razine i kvalitete obrazovanja te kreativnosti i motivacije, trajno unaprjeđenje suradnje između znanstvenih i obrazovnih institucija i gospodarstva, unaprjeđenje međunarodnog marketinga, povećanje ulaganja i podizanje razine kvalitete znanstveno-obrazovnog sustava i informacijske tehnologije, poticanje inovacija, podizanje razine društvene odgovornosti i etike te razvoj poduzetništva.

LITERATURA

1. Amidon, D. M. (2000.), *The Innovation Super Highway: Harnessing Intellectual Capital for Collaborative Advantage*. London: Butterworth-Heinemann
2. Babić, M. (2012.), *Menadžment imidža nacionalne ekonomije*. Rijeka: Visoka poslovna škola PAR
3. Babić, M., Frančičković, I. (2011.), *Menadžment intelektualnog kapitala osiguravajućeg društva*. Rijeka: Ekonomski fakultet u Rijeci
4. Brooking, A. (1998.), *Intellectual Capital – Core Asset for the Third Millennium Enterprise*. London: International Thomson Business Press
5. Črnjar, M.: Riječ ravnatelja, <http://www.zavod.pgz.hr/Home.aspx?PageID=48>, (11. 2. 2014.)
6. Europska komisija (2010.), *Europa 2020. Europska strategija za pametan, održiv i uključiv rast*. Bruxelles: Europska komisija
7. Edvinsson, L. (2003.), *Korporacijska longituda*. Zagreb: Differo

8. Legatum Institute: Prosperity Index, <http://www.prosperity.com/#/>, (2. 2. 2015.)
9. Marinović-Uzelac, A. (2001.), *Prostorno planiranje*. Zagreb: Dom i svijet
10. Mastelić Ivić, S. et al. (1997.), *Organizacija prostornih resursa*. Simpozij o inženjerskoj geodeziji / SIG2007
11. Polić, V. (1974.), *Obrazovanje i ekonomski razvoj*. Zagreb: Školska knjiga
12. Porter, M. (1985.), *Competitive Advantage*. New York: Free Press
13. Pulić, A., Kolaković, M. (1999.), *Intelektualni kapital poduzeća*, u: Tipurić, D.: *Konkurentna sposobnost poduzeća*. Zagreb: Sinergija
14. Ross, G., Pike, S., Fernstrom, L. (2005.), *Managing intellectual capital in practice*. London: Butterworth-Heinemann
15. Sullivan, P.H. (1998.), *Profiting from Intellectual Capital – Extracting Value from Innovation*. Chichester: John Wiley & Sons
16. Sundać, D., Pulić, A. (2001.), *Intelektualni kapital – ključni resurs 21. stoljeća*. Rijeka: I.B.C.C.
17. Sundać, D., Švast, N. (2009.), *Intelektualni kapital – temeljni čimbenik konkurentnosti poduzeća*. Zagreb: Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva
18. World Economic Forum (2015.), *The Global Competitiveness Report 2014 – 2015*, http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-15.pdf